

Segédanyag, vázlatok formájában

1, Természetföldrajz segédanyag

Földünk mozgásai

1. A Föld **forog** a saját tengelye körül, óramutató járásával ellentétesen, időtartama kb. 24 óra. A képzelt tengelyének felszíni dőléspontjai a földrajzi pólusok. A forgástengely ferde (a keringési pályasíkra merőleges egyenessel $23,5^\circ$ szöget zár be), iránya állandó (mindig a Sarkcsillagra mutat).

Következményei:

- napszakok váltakozása,
- a forgás középpontjától eltávolító erő /centrifugális erő / hatására a Föld kissé lapult
- eltérítő erő,

A Föld *azonos szög* alatti elfordulásához, az egyes szélességek mentén *eltérő távolságok* tartoznak, ezért tapasztalható egy látszólagos és tehetetlenségi erő, amely a forgó rendszerben mozgó testeket az eredeti mozgási irányukhoz képest, az északi féltekén jobb kéz, a déli féltekén bal kéz felé téríti ki.

Hatással van a nagy földi légkörzésben részt vevő légtömegek, a víztömegek mozgásirányára, illetve a légköri képződmények forgási irányára.

2. A Föld egy ellipszis alakú pályán **kering**, a Nap körül, időtartama kb. 365 és $\frac{1}{4}$ nap. A Naptól való távolság az év folyamán változik az ellipszisformájú pálya miatt, a Napközel és -távol között az eltérés 5 millió km.

A keringés pályasíkja ferde (a földi Egyenlítő síkjával $23,5^\circ$ szöget zár be).

Következménye: a mérsékelt övezetben az évszakok váltakozása (ugyanis a keringés, a ferde és állandó irányú forgástengely miatt ugyanazon szélességi kör mentén egy év alatt változik a napsugarak hajlásszöge).

márc. 21-én és szept. 23-án az Egyenlítőre érkeznek merőlegesen a napsugarak, tavaszi és őszi napéjegyenlőség (a Föld minden pontján egyforma hosszúak a nappalok és az éjszakák).

jún. 22-én a Ráktérítőre, *dec. 22-én* a Baktérítőre érkeznek merőlegesen a napsugarak, nyári és téli napforduló (leghosszabb nappal illetve éjszaka).

Föld belső szerkezete (rajzolni is tudni kell)

Földrengéshullámok terjedése, visszaverődése alapján ismerték meg

Fizikai változások:

Hőmérséklet: Nő, (geotermikus gradiens) 100m/3 C-al

Nyomás: egyenletesen nő

Sűrűség: gömbhéjak határán ugrásszerűen nő

Ábra készítés

Ábrában jelölve: földkéreg, földköpeny, külső mag, belső mag

Földkéreg jellemzése:

óceáni kéreg: 7-11 km vastag, csak bazaltos-gabbrós rétegből

Szárazföldi kéreg: felül gránitos, alul bazaltos-gabbrós rétegből 35-40km vastag

Felső köpeny legfelső tartománya+ kéreg = **kőzetburok**(litoszféra)
Kőzetburok alatt: **Asztenoszféra** – képlékeny állagú

Mag jellemzése:

Külső mag: folyékony halmazállapotú fémek

Belső mag: szilárd halmazállapotú fémek

Rétegvulkanizmus vázlat

A képen egy rétegvulkán kúpja látható.

Kialakulása ütköző (alábukó) lemezszegélyhez kapcsolódik.

Az ütköző kőzetlemezek lehetnek:

- szárazföldi és óceáni
- óceáni és óceáni

Az alábukó lemez megolvad.

A vizet tartalmazó üledék megnöveli a magma nyomását és sűrűségét.

A magma a kürtön keresztül a kráterbe jut.

A felszínre ömlő magma a láva, a jelenség felszíni vulkánosság.

Csatornás vulkanizmus.

Lávaömlés és törmelékszórás váltakozása megfigyelhető, rétegvulkán alakul ki.

Kőzetek: andezit (semleges), riolit (savanyú), tufák (vulkáni törmelékes kőzet).

Ilyen például a Vezúv, Etna, Fuji, Mt. St. Helens, stb.

A vulkáni kitörést helyi jellegű földrengés kísérheti.

Az aktív működést vulkáni utóműködés követheti (pl. gejzír).

A földrengések

Földrengések kőzetlemez-szegélyek mentén a leggyakoribbak

Vulkánkitörést megelőző lemezmozgásokkal is együtt járhat

Legpusztítóbbak a mélytengeri árkok mentén, az ütköző lemezszegélyek peremén kipattant sekélyfészkű (0-70km) rengések

Vannak közepes (70-300km), ill. mélyfészkű (300-700km) rengések is

700 km-nél mélyebben nem pattan ki, mert az alábukó lemez beleolvad az astenoszférába.

Erős rengések pattannak ki az egymás mellett elcsúszó lemezek mentén is, pl. óceáni hátság harántvetői mentén, ill. Kaliforniában.

Földrengés kipattanásának helye a rengésfészek (hipocentrum)

A földfelszín azon pontja, ahol leghamarabb érkeznek meg a rengéshullámok az a rengésközpont (epicentrum)

A rengések erősségét a szeizmográf méri. Fokozatai a Richter skálán vannak feltüntetve.

Egy-egy nagyobb rengést utórengések kísérik

A rombolás nagysága függ a kőzetviszonyoktól. Laza kőzetanyag nagyobb, szilárd kőzeteken kisebb. Az építkezés is befolyásolja. Vasbeton épületek kevésbé sérülékenyek.

Ősmasszívumok

Az ősmasszívumok kialakulása, kora (Az ősi kéregszigetek és a földtörténeti ősz és előidő hegységeinek lekopott maradványai)

Tipikus kőzetei a mélységi magmás kőzetek, mert az egykori hegységek a valamikori magma kamrák szintjéig koptak le

Az ősmasszívumok *szerkezeti típusai*:

Fedetlen ősmasszívumok, amelyeket nem borít tengeri üledék. Jellemző ásványkincsei, a nehézfémek (vas, króm, nikkel, platina) amelyek az egykori magma kamrákban kristályosodtak ki. A törésvonalak mentén sok a színes és nemesfém is.

Fedett ősmasszívumok amelyeket a tengeri elöntés miatt üledékes kőzetek fednek, így ásványkincsei, is eltérőek. Kőszén, szénhidrogének (kőolaj, földgáz), sófélék, és a folyami torlatokban színes, nemesfémek találhatóak.

Az ősföldek *morfológiai típusai*:

Hegyvidékek

Például Dél-Kínai hegyvidék

Lépcsős vidék

Például Brazil pajzs

Letarolt síkság

Például Balti, Kanadai pajzs északi része

Táblás vidék

Például Afrikai, Ausztrál masszívum

Tagjai: Balti, Angara, Kínai, Dekkán, Ausztrál, Arab, Afrikai, Brazil, Guyanai, Kanadai

Gránit, bazalt, mészkő, lösz jellemzése

- *Ásvány*: a kéreg kémiai képlettel leírható szervesetlen eredetű alkotórészei.

- *A kőzetek*: a földkéreg ásványokból álló anyaga.

- Keletkezés módja alapján: magmás, üledékes, átalakult kőzetek

1, Gránit, mélységi magmás, szilikátokban gazdag ásványokból áll, vöröses, „mákos” színű

Nagy mélységben lassú lehülés, nagy méretű kristályok

Előfordulás- ősmasszívumok felszínén, gyúrt hegységek központi részén, idősebb röghegységekben

Magyarországon: pl. Velencei-hegység

Felhasználás: nagy keménysége, színe miatt utépítésre, építészetben

2, Bazalt, magmás kiömlési, fémekben gazdag.

Láva a felszínen gyorsan hűl le, finom kristályos szerkezet, hatszöges elválás („orgona sípok”)

Hasadék, pajzsvulkán termelik, Izland, Dekkán fennsík, Tapolcai-medence tanúhegyei

Felhasználása: utépítésre (macskakő)

3, Mészkő, vegyi vagy szerves üledékes, egyféle ásványból (CaCO_3), változatos színű

Sav hatására pezsegve oldódik, formakincse karsztosodás

Felhasználás: cementgyártás, építészet, kohászat

Előfordulás: pl. Bükk, Aggteleki karszt, Bakony, Mecsek

4, Löss, sárga színű törmelékes üledékes (0.001-0.0005 mm), szél által kifújtt finom por szárazföldi lerakódásából

Szilícium tartalmú ásványokat mész köti össze (sav hatására pezseg), függőleges falban is megáll

Mezőségi talajok alakulnak rajta ki

Előfordulás: ÉNy-Kína, Magyarországon Mezőföld, Hajdúság, Külső-Somogy, Bácska, Nagykunság

A légkör felépítése és összetétele

-A légkör, vagy más néven atmoszféra a geoszférák egyike. A Föld különböző halmazállapotú anyagai a nehézségi erő és a Föld forgásából származó erő hatására fajsúly szerint

-Az atmoszféra a legkisebb sűrűségű geoszféra, amely a Föld felszínétől távolodva egyre ritkább, míg körülbelül 30 000 km-es magasságban megy át a bolygóközi tér rendkívül ritka anyagába.

-A levegőburok három részre osztható. A földfelszínhez legközelebb az alsó légkör, majd a középső, végül a felső légkör található. Az **alsó** légkör pedig további két rétegre bomlik, a troposzférára és a sztratoszférára.

-A troposzféra 0- 12 km-ig terjed és ez az emberiség számára a legfontosabb, hiszen itt zajlanak az időjárási jelenségek és ez a közlekedés színtere is. Ezt az teszi lehetővé az élet fennmaradását, mert az emberi élet számára alkalmas levegőnek több, mint 80 %-a ebben a zónában található. A földfelszíntől távolodva a hőmérséklet csökken, a troposzféra felső határán kb. -56°C

-A sztratoszféra az alsó légkör felső része 50 km-ig terjed. A hőmérséklet ebben a zónában egyre nő, mert itt képződik az ózon, mely megvédi a Földet az ultraibolya sugárzástól.

-Az ózonképződés energia felszabadulással jár, így a sztratoszféra felső határán a hőmérséklet +10 °C körül alakul.

-A **középső** légkör 80 km-ig terjed, felső határán -120°C a hőmérséklet. Itt égnek el a légkörbe jutó meteorok. A **felső** légkör 80 km-nél kezdődik és kb. 30 000 km- nél megy át a bolygóközi térbe. A középső légkörrel határos része a *termoszféra*(mert a hőmérséklet ismét rohamosan nő), vagy más néven *ionoszféra*(mert a légköri gázok egy része ionizálódik). A legkülső pereme pedig az *exoszféra* nevet viseli, és ez megy folyamatosan át a bolygóközi térbe

-A légkör különböző gázok keveréke, de szilárd és cseppfolyós részeket is tartalmaz.

-A légköri gázokat mennyiségük és tartósságuk alapján osztályozhatjuk.

-Vannak **állandó** gázok, melyek mennyisége és összetétele hosszú időn keresztül változatlan marad. Nitrogén 78%, oxigén 21%, nemesgázok: argon 0,9%, neon, hélium, kripton, xenon.

Változó gázok, melyek néhány évszázad folyamán már mérhetően változnak: szén- dioxid 0,03%, metán, hidrogén és az ózon.

-Az **erősen változó** gázoknak gyorsan, néhány hét, vagy nap alatt is változik mennyisége a levegőben. Ezek a vízgőz, szén- monoxid, nitrogén- dioxid, ammónia, kén- dioxid, és a kén- hidrogén.

-A vendéganyagok a légkörbe került szilárd részecskéket jelenti, mint a por, vagy a hamu.

Az ember légkört károsító tevékenysége

A légköri gázok egyensúlyát az utóbbi évtizedek fokozott szennyezőanyag kibocsátása megbontotta

A szennyezőanyag kibocsátása az **emisszió**. A szennyezőanyagokat a szél tovaszállítja

Főbb szennyező források: közlekedés, hőerőművek, ipar, háztartások

A szél által elszállított anyagok **kémiai reakcióba** lépnek egymással, a légkör gázaival, a légkörben található vízzel, így új szennyezőanyagok jönnek létre, majd **leülepednek**

Légszennyező anyagok: kén-dioxid (fűtés), nitrogén-oxid(közlekedés), szén-monoxid(közlekedés), szén-dioxid(fűtés, közlekedés, erőművek), talajközeli ózon, füst, korom, ólom(közlekedés)

A szennyezés hatására kialakulhat: savas eső, üvegházhatás -globális felmelegedés, az ózonréteg elvékonyodása

Savas eső: nitrogén-oxid, kén-dioxid+csapadék,

Feldúsulás a talajban, -elsavanyodás, -erdőpusztulás

Legveszélyeztetettebb területek: széntüzelésű iparvidékek

Csehország, Kelet-Németország (barnaszén), Szilézia és a kelet szomszédos területek

Védekezés: a kibocsátás csökkentése, szűrők alkalmazása, környezetbarát, alternatív energiahordozók, katalizátorok alkalmazása, ill. talaj meszezése, kártevők elleni védelem

Szén-dioxid: a fosszilis energiahordozók elégetése, erdők felégetése-fokozódó üvegházhatás-globális felmelegedés

Következmények: olvadó sarki jégsapkák, gleccserek,- a világtenger szintjének emelkedése, a szélrendszerek és a csapadék eloszlás megváltozása, klímaváltozás, pl. elsivatagosodás

Legfőbb kibocsátók: USA, Európa, iparvidékek

A csökkentés lehetőségei: kevesebb fosszilis tüzelőanyag elégetése, gazdaságosabb fűtéstechikák alkalmazása, alternatív energiahordozók alkalmazása

Ózonréteg elvékonyodása:

A sztratoszférikus ózon folyton képződik és bomlik, de ennek egyensúly emberi tevékenység hatására megbomlott

A megfigyelések alapján az ózonréteg az Antarktisz fölött elvékonyodott (felére)

A felelős: a freongáz (klímaberendezésekben van), szuperszónikus repülőgépek égéstermékei-elbontják az ózon molekulákat

Következmények: erősödik az UV sugárzás – bőrrák

Védekezés: a freon kibocsátás csökkentése

A légszennyezés nem ismer országhatárokat, a magasabb légkörben nagy távolságra is eljuthat, átjárja a geoszférát – globális probléma!(Újabb kutatások szerint az ózon vékonyodás jelentősen csökkent az ózontelítő gázok kibocsátásának csökkentésével)

A mérsékelt övezet ciklonjai

Alacsony légnyomású képződményt ciklonnak nevezzük.

Nagy sebességgel áramló, örvénylő szélben, ill. hideg-meleg levegő találkozásakor jönnek létre.

Több millió km² kiterjedésűek.

A levegő a felszín közelében, az eltérítő erő következtében az É-i félgömbön az óramutató járásával ellentétesen, befelé áramlik.

A ciklon belsejében a levegő felszáll, a gyorsabban áramló hideg levegő kényszeríti erre a meleg levegőt.

A felszálló légtömegekből csapadék képződik.

A csapadék az eltérő hőmérsékletű légtömegek határához kapcsolódik.

Ezeket a határvonalakat időjárási frontoknak nevezzük

Hidegfront mentén hideg levegő érkezik a melegebb levegőjű területre.

Melegfront mentén meleg levegő érkezik a hidegebb levegőjű területre.

Hidegfront mentén a hideg levegő gyorsan magasba emeli a meleg levegőt, a heves emelkedés eredménye, a front mögött keskeny (70-90 km) sávban záporosó, zivatar. Télen hózápor

Melegfront mentén a meleg levegő felsziklik a hideg levegőre. E lassú mozgáshoz széles (300-400 km) csapadékzóna társul

Trópusi és a mérsékelt övezeti monszunszél

– Monszun szél az évszakai irányváltást mutató szélrendszer. Az irányváltás szöge a legjobban eltérő két évszaki szélirányai között, legalább 120°.

– A mérsékelt övezeti monszun a tenger és a szárazföld eltérő felmelegedése miatt alakul ki.

– A különböző mértékű felmelegedés légnyomáskülönbséget hoz létre.

– Nyáron a szárazföld melegebb, ezért itt alacsonyabb a légnyomás.

– A szél a hűvösebb, magasabb nyomású tenger felől páradús légtömegeket hoz.

– Ahol a domborzat felemelkedésre kényszeríti, csapadék hull.

– Télen a hidegebb, magasabb légnyomású szárazföld felől fúj a szél.

– Száraz, mert a kontinensen átkelő nyugati szél már száraz légtömegként érkezik.

– Előfordulásuk a szárazföldek **keleti** peremén (pl. Florida, Kelet-Kína) jellemző.

– A trópusi monszun a Nap látszólagos járása miatt jön létre. A passzátszelek nem a csillagászati Egyenlítőig, hanem a hőmérsékleti egyenlítő felé áramlanak, mert itt a legmagasabb a hőmérséklet, így a légnyomás is itt a legalacsonyabb

– A hőmérsékleti egyenlítő (a legmelegebb pontokat összekötő görbe), követi a Nap látszólagos járását pl. az északi félgömb nyarán a csillagászati Egyenlítőől északra húzódik.

– Így a délkeleti passzátszélnek át kell lépnie az Egyenlítőt.

– A Föld forgásának következtében (jobb kéz szabály) a délkeleti passzátszélből délnyugati monszun lesz.

– A déli félgömb nyarán, a hőmérsékleti egyenlítő a déli félgömbre húzódik.

– Az északkeleti passzátszélből északnyugati monszun lesz.

– A trópusi téli monszunok az illető félteke passzátszélével azonos északkeleti vagy délkeleti irányú szelek.

–Előfordulásuk pl. Guineai-öböl, India, Indokínai félsziget, Észak Ausztrália.

A tengeráramlások

Tengeráramlás a tengervíz felső vízrétegének tartósan egy irányba haladó mozgása

Az áramlatokat a tartósan egy irányban fújó szelek, az általános légköri szelei mozgatják. (passzát, nyugati, sarki szelek)

Írányukat az eltérítő erő, szárazföldek szabálytalan elrendeződése módosítja

Eszményi óceánban (csak elméletben létező, amelyet a hosszúsági körökkel párhuzamos kontinensek határolnak)

- 3-3 áramlási kör alakul ki az É-i és D-i félgömbön
- Passzát szelek övében
  - É-egyenlítői és D- egyenlítői áramlás
  - Egyenlítői-ellenáramlás
- Nyugati szelek övében
  - Nyugati-szél-áramlás
- Sarki szelek övében
  - Sarki-szél-áramlás

A valóságban mindegyik óceán esetében, a három áramlási körből hiányzik a déli félgömb harmadik áramköre, mert nincsen szárazföld azon a szélességen. Így itt a nyugatiszél áramlás körbe futja a Földet.

Passzát szelek nyugat felé hajtják a vizet, a kontinensek északi és déli irányba kitérítik pl. Atlanti óceánban a Golf áramlat északi irányba tér ki.

Nyugati szelek kelet felé áramoltatják a vizet, a kontinensek északi és déli irányba kitérítik, pl. Atlanti óceánban az Észak –atlanti áramlat északi irányba tér ki.

Sarki szelek ismét kelet felé áramoltatják a vizet, a kontinensek kitérítik, pl. Atlanti óceánban Labrador áramlat délre tér ki

Az egyenlítő felől érkező (azaz távolodó) áramlatok: *meleg* áramlatok, pl. Golf, É-Atlanti áramlás, Kuro-shio áramlás. Vizük környezetükhöz képest melegebb. Az egyenlítő felé tartó áramlatok: *hideg* áramlatok, pl., Oja shio, Humboldt

A meleg tengeráramlások hatására parti területek évi középhőmérséklete melegebb lesz

A hideg tengeráramlások hatására parti területek évi középhőmérséklete alacsonyabb lesz

A Föld leggazdagabb halászterületei ott vannak, ahol oxigénben dús hideg és plankton gazdag meleg áramlatok találkoznak

Dunántúli-középhegység

Alapja: óidei hegységgroncok.

Szárazföldi és tengeri üledék felhalmozódás a középidőben.

A terület kiemelkedése, feldarabolódása a törésvonalak mentén, sasbércek, a bazaltvulkanizmus tanúhegyeinek kialakulása a harmadidőszak végén, és a negyedidőszakban.

Bakony:

Észak Bakony

Veszprém-Ajka törésvonal

Dél Bakony

Veszprém-Tapolca törésvonal

Balaton-felvidék

- kőzet / mészkő, dolomit /
- éghajlat
- természetes növénytakaró
- karsztvíz, szénsavas víz, hévíz
- ásványkincsek - barnakőszén, bauxit, mangánérc
- idegenforgalmi jelentőségű természeti képződmények

Vértes:

- kőzet / mészkő, dolomit /
- ásványkincsek(bauxit, barnaszén)

Velencei-hegység:

- kőzet / gránit /
- hazánk egyetlen Variszkuszi röge
- magassági alappont (Nadap község mellett)

Dunazug-hegység:

Gerecse, Pilis és Budai(mészkő, dolomit), (*Visegrádi-vulkánikus kőzet-szerkezetileg az Északi középhegységhez tartozik!*)

- ásványkincs / mészkő /
- hőforrások
- barlangok

A karsztvíz kitermelése a 80-as, 90-es években csökkentette a tó forrásának vízhozamát és hőmérsékletét.

Atlaszlapok:

- Magyarország domborzata és ásványkincsei
- Magyarország földtani térképe
- Éghajlati térképlapok
- Talajtípusok
- Az energiahordozó ásványi nyersanyagok előfordulása és bányászata

Északi-középhegység

Északnyugati - Kárpátok déli peremterülete

Bükk, óidőben és középidőben kialakult kőzetekből, döntően mészkőből áll. Hazánk legnagyobb átlagmagasságú hegysége, központi területe a Bükk-fennsík. Területén nemzeti park működik.

Aggteleki Karszt, középidőben kialakult mészkőből. Területén nemzeti park működik, hazánk legnagyobb cseppkőbarlangjával, Baradla-barlang.

Harmadidőszakban alábukó kőzetlemezek mentén vulkanizmus kezdődött,

Börzsöny, Cserhát, Mátra andezitből épül fel.

Mátrában van hazánk legmagasabb csúcsa a Kékes. Vulkánosság emléke az ércesedés.

Zempléni hegységet riolit és riolittufa alkotja.

Tokaj-Eperjesi hegység déli része.

Cserehát folyókkal felszabdalt üledékes kőzetekből álló dombság

Hegységek előterében, törésvonalak mentén medencesor alakult ki,

a **Nógrádi és Borsodi medence**, felszínüket a folyók dombvidékké szabdalták.

Harmadidőszaki barnakőszéntelepek találhatóak

Mátra és Bükk előterében külszíni fejtésű lignittelek

Éghajlata

Észak-Európa természetföldrajzi adottságai

Észak-Európa szerkezete:

keleti része a Balti-pajzshoz tartozik

a Skandináv-hegység röghegység, a Kaledóniai hegységrendszer tagja, a földtörténeti óidőben alakult ki

Izland szigete az Eurázsiai- és az Észak-Amerikai lemez határán fekszik,

Éghajlata: hideg és mérsékelt övezetben fekszik.

Óceáni éghajlat: Dánia és Norvégiában a Skandináv hegységtől nyugatra. Oka: Észak-atlanti áramlás hatása érvényesül.

Skandináv hegység éghajlatválasztó hegység

Skandináv hegységtől keletre boreális

Svédország déli részén nedves kontinentális

Sarkkörtől északra tundra

Természetes növényzete: Boreális (szubarktikus) éghajlaton a tajga, északon tundra

Svédország déli részén: lombhullató és vegyes erdők.

Talaja, a terület nagy részén szürke erdő (podzol) talaj (**tundra talaj emelt!**)

Mai felszínének formakincsét nagyrészt a pleisztocén kori belföldi jégtakaró, illetve gleccserek alakították ki.

Skandináv hegységről leereszkedő gleccserek, „U” alakú völgyet vájtak,

jég elolvadása után a tengervíz benyomult a völgyekbe - fjordok

Belföldi jégtakaró jégcsiszolta felszín alakított ki, amely mélyedéseit később víz töltötte ki - tóhátságok kialakulása

A felhalmozott törmelékből a jég morénasáncokat, és morénasíkságokat alakított ki (pl. Dánia)

Ázsia nagyszerkezeti egységei

Optimális elvárás: Ázsia elhelyezkedése, határai; a nagyszerkezeti egységek kialakulása; éghajlati tényezők; belső és külső erők felszínformáló tevékenysége, összefüggései;

1. Ázsia helyzete, természetföldrajzi határainak bemutatás
2. Nagyszerkezeti egységek kialakulása
  - 2.1. Ösföldek –Angara, Arab, Dekkán, Dél-kínai. / Felszínük, természeti értékeik
  - 2.2. Röghegységek
  - 2.3. Fiatal lánchegységek – Az Eurázsiai és Pacifikus hegységrendszer főbb tagjai, különbségeik, felépítésük, felszínük, értékeik
  - 2.4. Síkságok, medencék- kialakulásuk, eltérések,
    - 2.4.1. Fennsíkok,- keletkezésük, jellemzőik. Iráni, Dekkán, Góbi, Tibet
    - 2.4.2. Feltöltött medencék: Mezopotámia, Hindusztáni, Kínai, Nyugat-Szibériai-alföld
3. Éghajlati területei, domborzat szerepe és következményei
  - 3.1. A hideg észak –főbb jellemzők
  - 3.2. A keleti monszun vidék
  - 3.3. A Belső-Ázsiai száraz medencék

- 3.4. A térítői száraz területek
- 3.5. A magas hegységek és fennsíkok
- 3.6. A szigetvilág

A feladat megoldásához kapcsolódó főbb fogalmak: lemeztektonika, kontinensvándorlás, ősmasszívum, röghegységek, gyűrthegységek, vulkánikus hegységek, külső és belső erők, aprózódás, mállás, feltöltött és lepusztult síkság, lefolyásos és lefolyástalan terület, éghajlati övezetek-vízszintes és függőleges természetföldrajzi övezetesség, monszun terület, sivatag, tundra, tajga, monszunerdő, füves puszta.

A nedves kontinentális éghajlat

Éghajlati övben elhelyezés (mérsékelt övezet, valódi mérs. öv, mérs. szárazföldi terület)
 Kontinens keleti részén kontinentális monszun
 Éghajlati típus előfordulása a Földön
 Évszakok és jellemzői (Négy évszak. Meleg nyár, kora nyári csapadék maximummal, hideg tél)
 Nyugati szél uralma alatt áll
 Növekvő kontinentális hatás (szélsőségek növekedése) a szárazföld belseje felé
 Évi közepes hőingás 20 fok felett
 Évi csapadék mennyiség változása (500-800mm)
 Nyár eleji csapadék maximum
 Folyók vízjárása
 Növényzet jellemzői és változása nyugatról keletre (lombos erdő, erdős puszta)
 Talajtani jellemzők
 Felszínformálódás jellemzői (mállás, aprózódás, folyóvízi erózió, csapadék)

Hideg mérsékelt öv természetföldrajzi jellemzői

A mérsékelt övezet általános jellemzőinek ismertetése (4 évszak, az évi középhőmérséklet 0 és 20 C között mozog, nyugati szelek uralma jellemző, az évi közepes hőingás eltérései a téli lehűlés különbségeire vezethetők vissza).

A hideg mérsékelt öv – nagyobb szárazulatok híján – a déli félgömbön hiányzik.

Hosszú (6-9 hónapos) zord telet, rövid, viszonylag meleg nyár követi a boreális éghajlaton.

Földünk legnagyobb hőingású területe

Természetes növénytakaró a tajga, Földünk legnagyobb fenyőerdeje.

A szürke színű és tápanyagban szegény talaja a podzol, amely kialakításában a kilúgozás játszik szerepet.

Felszínformáló folyamatok: aprózódás, folyóvízi erózió, talajfolyás

Nyugati és sarki szelek érvényesülnek.

Állatvilága prémes és ragadozó állatokból áll.

A folyók vízjárása ingadozó.

Éghajlati terület előfordulása: Alaszka, É-Oroszország, Finnország, Kanada stb.

A trópusi átmeneti öv átmenetisége

	egyenlítői öv egyenlítői éghajlat mindennapos esők öve	átmeneti öv szavanna éghajlat nyári esők öve	térítői öv trópusi sivatagi éghajlat
Kiterjedés	é.sz. 10 ⁰ -d.sz.10 ⁰ között	10⁰-20⁰ között	20 ⁰ -30 ⁰ között
Konkrét példák megnevezése	pl. Amazonas- medence	pl. Szudán	pl. Szahara
Évi középhőmérséklet	25-27	23-27	20-28
Évi közepes hőingadozás	2-3	3-10	10-15
Napi közepes hőingadozás	10-12 ⁰	10-20 ⁰	25-30 ⁰
Csapadék mennyisége	2000-3000mm	1500-300mm	250mm alatt
Évszakok száma és jellege	1. nedves és forró	2. forró-nedves, forró-száraz	2. forró száraz hűvös száraz
Uralkodó szélirány	passzát felszálló ága	passzát fel- és leszálló ága	passzát leszálló ága
Természetes növényzet	örökzöld esőerdő fajgazdagság,	nedves-száraz-tüskés szavanna	sivatagi növényzet oázis
talaj	Trópusi vörösföld (latoszol)	szavannai vörösföld- sötét szavannatalaj	sivatagi váztalaj
Vízháztartás	CS több vagy egyenlő P, egyenletes vízjárás	CS több mint P, ingadozó vízjárás	CS kevesebb mint P, időszakos vízfolyások
Felszínformálás	erős mállás, leöblítő erózió	évszakos váltással mállás és hő okozta aprózódás leöblítő, folyóvízi erózió	hő okozta aprózódás és szél

A függőleges övezetesség

Övezetesség alapja az évi középhőmérséklet 0,5 C°-os csökkenése 100 méter emelkedés mellett (nyugalomban lévő levegő esetében)

Az éghajlat nyomán övekbe rendeződött a növényzet, talaj, felszínformálás és a földhasznosítás is.

Éghajlata környezeténél hidegebb, csapadékosabb, kis területen nagyobb a változatosság (égtáji kitettség, szélirányok miatt)

Az egyes övezeteket elkülönítő legfontosabb határvonalak

Erdőhatár alatt, folyóvízi erózió formálja a felszínt

Erdőhatár és hóhatár között, szél, csapadék eróziója formálja a felszínt

hóhatár, felett jég formálja a felszínt

Minél alacsonyabb szélességen fekszik a hegység, ill. minél magasabb, annál teljesebb lesz a függőleges övek száma.(Andok)

A „földszint” a hegység földrajzi helyzetének felel meg

Az „emeletek” száma a hegység magasságának függvénye

Pl. Mérsékelt övezeti magashegység (Alpok) jellemző övei:

lombos erdő

tülevelű erdő

havasi legelő

sziklahavas, örök fagy

Magyarország felszíni vizei

Folyóvizeink környező hegységkeret felől Alföldünk felé tartanak. Hazánk a Duna vízgyűjtő területéhez tartozik.

Felszíni vizeink hasznosítása: ivóvíz, ipari víz, öntözővíz, halászat-haltenyésztés, közlekedés, idegenforgalom

Tavaink:

- Keletkezési típusok- tektonikus(Balaton, Velencei tó), szél által elgátolt(szegedi

Fehér-tó), morotva (Szelídi-tó), mesterséges (Tisza-tó)

- Hazánk legnagyobb területű, Európa legnagyobb meleg vizű tava a Balaton

- Természetes pusztulási folyamatuk, feltöltődés, - fertő, mocsár, láp

Hajózható folyóink: Duna, Tisza, Bodrog, Sió, Dráva

-A legnagyobb folyónk: a Duna (Mo-i szakasza 417 km)

Baloldali mellékfolyó: Ipoly,

jobboldali mellékfolyói: Rába, Sió, Dráva

-Hazánkban leghosszabb folyó: a Tisza (Mo-i szakasza 597 km)

Baloldali mellékfolyó: Túr, Szamos, Kraszna, Körös, Maros

jobboldali mellékfolyói: Bodrog, Sajó, Zagyva,

-Szakaszjellegük: mérsékelt lejtésű, oldalazó (közép) - vagy kis lejtésű, feltöltő (alsó) szakasz-jellegűek. Nagy esésű, bevágó (felső) szakaszjelleg csak a Duna esetében a Visegrádi szorosnál figyelhető meg.

-Vízjárásuk: ingadozó, két árvízzel (hóolvadáskor „jeges ár”, kora nyári csapadék miatt „zöld ár”)

Környezeti állapotuk:

- Nagyfokú a szennyezettség (ipar, lakosság által).
- Folyóvizeink 95%-a határainkról túlról érkezik, ezért nemzetközi együttműködés szükséges a vízgazdálkodásban (vízszennyezés elhárítására, árvízvédelemben)

Magyarország éghajlata

Magyarország elhelyezése az éghajlati övezetek rendszerében:

1, a terület **tényleges földrajzi helyzete** (óceántól való távolság fontos eleme)

- kb. félúton az Egyenlítő és az Északi-sark között
- 4 évszakú valódi mérsékelt éghajlati övben
- mérsékelt szarzföldi (nedves kontinentális) éghajlaton
- a kontinentális vonások, szélsőségek Ny-ról K-felé nőnek
- Észak-atlanti-áramlás fűtő hatása érvényesül

2, **Viszonylagos földrajzi helyzet** (medencejelleg)

- a szélsőségek a központi terület felé nőnek (hőingás, csapadék, napfénytartam,)
- az uralkodó szelek is erre irányulnak (Tiszáig ÉNY-i, Tiszától keletre ÉK-i)

Kárpát medence éghajlatára, központi fekvése miatt egyaránt hatást gyakorol az Atlanti óceán, Kelet-Európa vagy a Földközi tenger

Ezért hazánk éghajlatában átmeneti jelleg érvényesül, sok a bizonytalansági tényező

Az óceáni hatás érvényesülése:

- az egész országban „Medárd napi” csapadék maximum (nyár eleje)
- a Ny-i felé éghajlat hűvösebb, csapadékosabb

A mediterrán hatás érvényesülése:

- az egész országban „vénesszonyok nyara” (szeptember vége-október eleje)
- tél: DNy-Dunántúl a legenyhébb, legcsapadékosabb
- ugyanitt ősz végén, tél elején második csapadék maximum

Hazánk évi középhőmérséklete: 8-11 °C

Napfénytartama: 1700-2100 óra

Évi csapadékösszeg: 500-800 mm

Karsztosodás

Mészköfelszín repedéseibe beszivárgó víz, a karsztvíz

Felszínen és felszín alatt alakít ki karsztformákat

Épít és rombol, karsztos oldással

Mészköfelszínen gyenge karsztos oldás, karrmező

Repedések, hasadékok oldásos tágítása, víznyelő

Oldás hatására kör alakú zárt mélyedés, dolina (oldásos)

Üreg beszakadása révén, dolina (szakadásos)

Legnagyobb méretű, tektonikus eredetű mélyedések, poljék

Barlangi patak hordalékának segítségével,
karsztos üregek kitágítása, barlangok
Építő tevékenység, függő és álló cseppkövek

2, Társadalomföldrajz segédanyag az érettségihez

Népsűrűség

Népsűrűség: fő/km²

-Ázsiai kettős népességkoncentráció

-K-Ázsia: Japán, Koreai-fsz, ipari forradalom hatására
Kelet-Kína, mezőgazdasági alapon

- D-DK-Ázsia: India, Pakisztán, Banglades, Thaiföld, Indonézia, mg-i alapon

-Nyugat-Európa: ipari forradalom hatására

-Az atlanti partvidék és a Nagy-tavak: ipari forradalom hatására

Kisebb sűrűsödési góccok:

- pl. Nílus delta, Szilézia, Donyec-medence

Az egyenlőtlen elrendeződésnek természeti és társadalmi okai vannak:

-Természetföldrajzi tényezők:

-kontinensek elrendeződése: északon népesség 88%-a, délen 12 %-a
óvilág(Afrika, Eurázsia) kontinenseinek összekapcsolódása – népesség 86%-a,
újvilág(Amerika, Ausztrália) ritkán lakott – népesség 14%-a

-*éghajlat*, a kedvezőtlen feltételek miatt ritkán lakott területek:

hideg övezet

sivatagok

nagy kiterjedésű erdőségek (tajga, esőerdő)

hegyvidékek

-*domborzat* (alföldek, trópusokon fennsíkok sűrűn lakottak)

-*vízrajz* (tengerpartok, folyóvölgyek sűrűn lakottak)

-*talaj*

-Társadalmi tényezők:

- *történelmi okok* (pl., indiánok kiirtása, néger rabszolgaság bizonyos területek elnéptelenedéséhez vezetett)

-*társadalmi-gazdasági fejlettség különbsége*, amely

a, munkalehetőségek és az általa kiváltott vándormozgalmakon keresztül,

b, eltérő természetes szaporodáson keresztül vezet eltérő népsűrűséghez.

Napjainkban egyre nagyobb szerep jut a társadalmi tényezőknek.

Településföldrajz

A települések csoportosítása:

A település lakó, gazdasági, társadalmi szerepkörrel és infrastruktúrával egyaránt rendelkezik
I. Mozgékony települések, nomád pásztorkodás területein: Ázsia füves pusztáin, sivatagok peremén

II. Állandó települések: -*magányos*, vagy szórványtelepülések,- farm, tanya

-*átmeneti pl. bokortanyák* (Nyíregyháza környékén)

-*csoportos* települések,- falu és város

Falvak hagyományos foglalkozási szerkezete a mezőgazdaság a fejlődő országokban maradt meg.

Ázsiában, Afrikában a falusi népesség aránya sok helyen 80-90%-os
Fejlett gazdaságú országokban szerepük megváltozott: ipari, bányász, üdülőfalvakká
lesznek.

Városi élet hatást gyakorol a falvakra, fejlődik az infrastruktúrájuk, házaik modernizálódnak,
falusi életmód közelít a városi életmódhoz. Ez az átalakulás a **városiasodás**.

A város központi funkcióval rendelkező csoportos település. Saját és környezetének
lakosságát is ellátja, ez a terület a vonzáskörzet. Sok országban lélekszámhoz kötött a városi
cím adományozása. Városok több funkciót, szerepkört is betöltenek, vannak kiemelkedő
jelentőségű szerepkörrel rendelkezők:

- bányaváros
- ipari város
- kereskedelmi és közlekedési
központok
- kulturális központok
- vallási központok
- közigazgatási központok

Urbanizáció felgyorsulása településhalmazokhoz (központi város és körülötte lévő elővárosi
övezet), agglomerációk kialakulásához vezetett (pl. Budapest és elővárosi zónája)

Az agglomerációban a központi szerepkörű város körül alvótelepülések lehetnek
(lakófunkciót látnak el)

Agglomeráció peremén lévő kisvárosok a bolygóvárosok, tehermentesítik a központi
szerepkörű várost. (Pl. Szentendre, Százhalombatta)

Gyakori, hogy több agglomeráció összeépül, összeér pl. Ruhr-vidék, Felső-Szilézia, Randstad,
Japán Honshu szigete, USA Észak-atlanti partvidéke esetében. (itt méreténél fogva
mamutvárosnak, megalopolisznak nevezzük. „BOSWASH” Boston, New-York, Philadelphia,
Baltimore, Washington.)

Településföldrajz. A városi életforma és a környezet kapcsolata

Fejlett, iparosodott világban már tartósan magas a városi népesség (75% felett)

Kialakultak a milliós nagyvárosok

Zsúfoltság, környezetszennyezés miatt népességnövekedés lelassult, „felrobbantak” a
nagyvárosok, körülöttük megjelentek az agglomerációk részben a tehetősebb rétegek
kiköltözése miatt (dezurbanizáció)

USA-ban a magasabb jövedelműek kivonulása miatt a belső területek leromlottak, etnikai
gettókká váltak (négerek lakta lepusztult városrészek).

Európában értékes területek maradtak a városközpontok

Leggyakoribb környezeti ártalmak:

Zöldterületek, termőföldek az állandó építkezések miatt folyamatosan
csökkennek

Egyre nagyobb gond az ivóvíz biztosítása (gyakori a több száz km hosszú
vezeték építése pl. Los Angeles)

Ipar újratisztított vizet használ (Ruhr-vidék)

Levegőszennyezés kritikus: füstköd, szmog, ólom, CO₂, CO, SO₂ szennyezés

Növekvő gond a szennyvíz tisztítása és elvezetése,

A szemét lerakása és újrahasznosítása

Magas zsúfoltság miatt, stressz

Sűrű közlekedéshálózat zajártalommal jár

Egyre gyakoribbak a civilizációs betegségek (allergia, rák, depresszió stb)

Fejlődő világ városi népessége nő a leggyorsabban, legszegényebb országokban viharos a városodás.

A városba költözők nagy része a város körüli nyomornegyedekben él

Nincs egészséges ivóvíz, csatornahálózat, iskola, gyakoriak a járványok, mindennapos a bűnözés

Településföldrajz: városszerkezet, városiasodás és a városodás

Város a területi munkamegosztásban *központi funkcióval* rendelkező csoportos település (közigazgatási, oktatási, kulturális, egészségügyi, ipari ellátást nyújt).

Az ellátott terület a vonzaskörzet. Lélekszáma (általában), népsűrűsége magasabb, infrastruktúrája fejlettebb. Foglalkozási szerkezetében a *szolgáltatás* és ipari funkció vezet. A főbb városi szerepkörök településen belül is elkülönülnek, övezetekbe rendeződnek:

Város magja, a *belső munkahelyöv (city)*. Lakófunkció elhalványul, munkahelyek (közigazgatási, pénzügyi, kereskedelmi, kulturális intézmények, irodaházak, szállodák) *Belső lakóöv* a city körül. Sokemeletes bérházak, sűrűn beépített.

Második, külső munkahelyöv. Nagy területet igénylő pályaudvarok, raktárak, ipari üzemek találhatóak

Második, külső lakóöv. Városszéli lakótelepek, de lehetnek lazán beépített kertvárosok is.

Városodás, urbanizáció jelentése. Mennyiségi változásokra utal. Városok számának vagy a városi lakosság növekedését egyaránt jelenti. Egyrészt bevándorlással, környező településekről, másrészt települések várossá nyilvánításából adódik.

Városiasodás: Minőségi változásokra utal a falvakban. A városi életmód terjedését, infrastruktúra fejlődését, gazdasági szerkezet átalakulását jelenti

Az urbanizáció felgyorsulása a nagyvárosok körül agglomerációk kialakulásához vezet, ez a városiasodás igazi zónája.

A településhalmaz, centrumhoz közeli települései az *alvótelepülések*.

Az agglomeráció kisvárosai szerepköröket vesznek át a központtól, tehermentesítik azt. Ezek a *bolygóvárosok*.

Transznacionális vállalatok (TNC)

Transznacionális vállalatoknak egy adott országban van a székhelyük(HQ), teljesen vagy részlegesen tulajdonolt vállalataik más országokban is irányításuk alatt áll

Multinacionális vállalat olyan transznacionális vállalat, amelynek tulajdonosi köre több országból származik.

Jellemzői:

-Gazdasági termelés feletti ellenőrzési joguk több nemzetgazdaságra kiterjed

-Kihasználják az országok termelési tényezői közötti különbségeket

-Termelést ott folytatják, ahol ez világszinten a legolcsóbb-globális profitra törekszenek (költségminimalizálás - profit maximalizálás)

Kialakulásuk, szervezeti felépítésük:

-1970-es évektől szerveződtek, az *egyszerű termelési integráció* keretében.

A transznacionális vállalat cégeinek együttműködése kizárólag a termelési folyamathoz kötődött. Egyes munkafázisokat, (alkatrészek gyártása, késztermékek összeszerelése) más-más országban végezték. Ezt a transznacionális vállalat telepítési szempontjai döntötték el.

-1990-es évektől, *komplex gazdasági integráció* alapján szerveződnek.

Már nemcsak a termelési folyamathoz kapcsolódik az egyes cégek tevékenysége, hanem transznacionális vállalat teljes tevékenységi körét átfogja (kutatást, fejlesztést, értékesítést, marketinget)

Az információs technika gyors fejlődése lehetővé tette transznacionális vállalat cégeinek bekapcsolódását a fejlesztési, értékesítési, adminisztrációs feladatokba. A *technológiai fejlődés* élvonalába tartozás, és *világtermékek* előállítása szükségessé teszi a komplex gazdasági integrációt.

A legnagyobb transznacionális vállalatok a három centrum térségből (USA, Japán, EU) kerülnek ki

Global 500 a világ 500 legnagyobb TNC-je

A globalizáció

1973-as olaj-árrobbanás következményei:

- Tőkeforgalom növekedése (olcsó hitelek, mert a bankokba sok pénz folyt be)
- Általános árnyelkedés, infláció a megdráguló olaj miatt
- Kamatterhek nőttek, mert a dollár árfolyama is nőtt az infláció okozta kereslet miatt. A kamatok pedig a dollár árfolyamát követték. Eredmény a világméretű eladósodás.
- Következmény: Gazdasági válság és gazdasági visszaesés

1982 után, az olajválság miatt anyag és energiatakarékos, de sok szaktudást és tőkét igénylő világgazdaság kezd kiépülni, amely eredménye a gyors technológiai fejlődés.

Előnybe kerültek a pénzügyi, humán erőforrásokkal rendelkező országok.

Fejlődés kulcskérdésévé vált a világgazdasági folyamatokhoz való alkalmazkodni tudás.

Eredménye: napjaink világát szélsőséges egyenlőtlenségek jellemzik

A globalizálódó világ így három alappilléren nyugszik:

1, *Csúcstechnológia*, – *kiemelten kommunikációs technológia* – rohamos fejlődése révén lehetővé válik a termelés világméretű szervezése.

2, Eredménye: *transz(multi)nacionális vállalatok világgazdasági megerősödése*, a termelést világméreteken szervezik, fogyasztási kultúra, szokások világméretű hasonulásával jár együtt.

2005-ben 76 ezer TNC-t tartottak nyilván, ezeknek kb. 700 ezer külföldi leányvállalata volt. TNC-ék 70%-a fejlett országokban van

-*A pénz szerepének sohasem tapasztalható növekedése*, mert a bankok, tőzsdék egész világra kiterjedő hatása napjainkra rendkívül felerősödött, mert lehetővé vált az egész világon a 24 órás pénzügyi átutalás, pénzügyi spekuláció.

-Kialakult a globális világgazdaság: áruk, szolgáltatások, termelési tényezők országhatároktól függetlenül áramlanak.

Adósságválság

Adósság fogalma(kötelezettség a felvett hitel visszafizetésére)

Az országok hitelfelvételének oka: gazdaság szerkezetének átalakításához, ásványi nyersanyagok feltárásához

Eladósodás: adósság gyorsabban nő, mint a visszafizetést biztosító forrás

Az eladósodás **belső** oka, *hibás gazdaságpolitika*:

Elavult termelési ágazatok fenntartása

Fogyasztás hitelből történő finanszírozása

Veszteséges államháztartás költségeinek biztosítása

Az eladósodást kiváltó **külső**, *világgazdasági hatások* szerepe jelentősebb:

-A kőolaj árrobbanása és hatása a nemzetközi hitelállományra, kamatszintre

-1980-as évek:(USD árfolyam-emelkedése hitelkamatok emelkedésével járt, ami újabb, magasabb kamatú hitelfelvételeket eredményezett)

-A cserearány-mutató (export bevételeit osztjuk az import kiadásaival) folyamatos romlásának hatása a nem olajtermelő országok külkereskedelmére

Az anyag és energiatakarékos világban csökkent a világgazdasági kereslet az ásványi nyersanyagok iránt, így az eladósodott országok export lehetőségei(ezáltal bevételei) is csökkentek

Az adósságválságból való kilábalás lehetőségei

A legnagyobb külső adósságállománnyal rendelkező országok

Az **eladósodottság mértékét** jól tükrözi, ha az adósságállományt az összes GDP, valamint az áruk és szolgáltatások export értékeihez viszonyítják. Ez alapján súlyosan, közepesen, enyhén eladósodott országokról beszélünk.

Energiagazdaság

Energiahordozók csoportosítása

Megújuló: víz, szél, napenergia, geotermikus energia, biomassa

Nem megújuló: kőszén, szénhidrogének, hasadóanyagok

Elsődleges: megújuló és nem megújuló energiahordozók

Másodlagos: villamos energia, üzemanyagok, fejlesztett hő, gáz

Energiatermelés növekedésének oka: iparosodás

népességnövekedés

urbanizáció

Energiafelhasználás történeti változása:

-Ipari forradalom előtt- szél, víz, fa-tőzeg, izomerő

-Ipari forradalomtól XX.sz közepéig- kőszén

-XX.sz második felétől: kőolaj, földgáz meghatározó (motorizáció, villamos energia termelés)

Kőolajválság után atomenergia, vízenergia, alternatív energiahordozók felhasználása felgyorsult

Fejlődő világban döntő a fa felhasználása (kitermelt fa 80%-át)

Energiagazdálkodás problémái:

-Kitermelés és feldolgozás térben elkülönül, jelentős a szállítási költség terheli az olajat, ill. a nagy olajkitermelők monopolhelyzetbe kerültek(ez tette lehetővé az olajdrágulást)

-Energiahordozók **korlátozott mennyisége**

-Energiatermelés környezetkárosító hatása (globális felmelegedés, savas esők, radioaktív szennyezés)

Energiagazdálkodás jövője: Újrahasznosítható nyersanyagok takarékos felhasználása, és megújuló környezetbarát energiahordozók hasznosítása (egyelőre megfelelő technika gátolja)

A gazdasági fejlettség különbségei

-**A fejlett országok** hasonló társadalmi és a gazdasági jellegzetességeket mutatnak.

-Ezek az országok az *újító*, legdinamikusabban fejlődő térségek.

-Az országok 1 főre eső GDP- je mindenütt magas

-Magas a működőtőke- import mennyisége, ami mutatja, hogy beruházásokat más országok is szívesen hajtanak végre ezekben az országokban.

-Irányító szerepük van a világgazdasági folyamatokban. A centrumtérségekhez tartoznak Az áru-, a munkaerő-, a szolgáltatás- és tőke kereskedelem ezeknél a legnagyobb.

- Bankok, kutatási központok, egyetemek, tőzsdék találhatóak ezekben az országokban.
- Magasan fejlett az infrastruktúra a szolgáltatás és a kvaterner szektor, amely a társadalom számára jobb életkörülményeket és magasabb életszínvonalat biztosít.
- Az egyes térségek, régiók között az országon belül lehetnek ugyan fejlettségbeli különbségek, de kiterjedt szociális háló gondoskodik az ott élőkéről és a rászorulókról.
- A társadalmi berendezkedés minden esetben demokratikus, lehet köztársaság, vagy alkotmányos monarchia.

- A ***fejlődő országok*** periférikus helyzetben vannak, ők a centrum térség által irányított globális világgazdasági folyamatoktól rendkívül nagymértékben függenek.
- Passzív a szerepük, ami azt jelenti, hogy nem szólhatnak bele a világgazdasági folyamatokba, csak elfogadják a centrum országok döntéseit. Ún. *követő* országok, vagy *technológiai sivatagok*
- Az egy főre eső GDP ezekben az országokban *alacsony* vagy közepes.
- A gazdaságukra jellemző, a ***duális gazdasági*** szerkezet.
- Természetes szaporodás magas, nagy városokat gyakran nyomornegyedek szegélyezik.
- Foglalkoztatásban még mindig meghatározó a mezőgazdasági szektor, a terciér és kvaterner szektor gyakran kezdetleges.
- A társadalmi berendezkedés sokszínű, a gazdaság területi fejlettségében nagyok a különbségek.
- Magas a munkanélküliség, analfabétizmus, lakáshiány és nem ritka, hogy az élelmezés is gondot jelent.

Japán gazdaság

Fejlődése nem nyugati civilizáció alapjain indult, világgazdasági szerepkörét 19.sz. végén alapozta meg (császárság visszaállításával, tőkés rend, -oktatás, -gyártás, -közigazgatás megeremtésével)

20.sz. első felében: gyarmatosítás (Korea, Mandzsúria), világháborús veszteségek

Japán csoda: -50-es évektől a -90-es évekig

- Nincs szabadversenyos piacgazdaság, állam által meghatározott fejlesztési irányok, stratégiai gazdaságfejlesztés
- sokoldalúan képzett, lojális munkaerő
- vásárolt technológiák hazai tökéletesítése
- első lépés:*** villamos áram termelés korszerűsítése, növelése infrastruktúra és településhálózat fejlesztése
- második lépés:*** energiaigényes ágazatok, nehézipar (vas-acélipar, vegyipar, hajógyártás) fejlesztése, környezetvédelmi intézkedések
- harmadik lépés:*** fogyasztási cikkek termelése, -közlekedési eszközök (hajók, autók, repülőgépek), -elektronikai termékek (szórakoztató, mikroelektronika, ipari robotok)
- 80-as évek már világgazdasági erőcentrum

Szűkös természeti erőforrásokban – hatalmas import, fele nyersanyag, energiahordozó
 Importhoz a kivitel teremti az alapot, ezért sokat exportál. Külkereskedelmi többlete van, azaz jóval többet exportál, mint amennyit importál. Ezért a felhalmozódó banktőkéből sok hitelt tud nyújtani, –vezető működőtőke exportáló.

Külkereskedelmi sikerének alapja: Versenyképes minőség és ár

A gazdaság vezető ágazata a szolgáltató(terciér) szektor. Fejlett a kvaterner szektor

Vezető iparág: a gépipar (elektronika, autóipar), biotechnológia

Iparának szíve: Japán szigetek déli része: -Tokió körzete(Kawasaki, Yokohama)-nehézipar, autóipar, elektronika
- Toyota-Nagoya körzete-autóipar, szolgáltatások
- Osaka-Kobe-Kyoto körzete- vegyipar, elektronika, kommunikációs technológia

1992-től 2003-ig gazdasági recesszió: -drága munkaerő, -működőtőke kiáramlás
-dráguló termelés
-jelentős belső hitelek, -sok a behajthatatlan hitel, pénzügyi válság

Új stratégia: a technopolisz program -regionális különbségek csökkentése
-az új csúcstechnológiák fejlesztésével az élvonalban maradás

A mezőgazdaság és a természeti-társadalmi adottságok kapcsolata

- az élénk domborzata miatta szűkös termőföldekben
- az éghajlat hatása (kontinentális és szubtrópusi monszun) és hegyvidék miatt a növénytermesztés a legfontosabb mg-i ágazat. Intenzív növénytermesztést folytatnak. Északon búzát

Délen rizst, másodvetésként búzát, zöldségfélét, szóját ültetnek

Egyre több baromfi, marhahúst is fogyasztanak

- a szigetország-jelleg hatása: a halászat kiemelkedő az ételmezésben

Japán szerepe a világgazdaságban

- Japán ma a három centrumtársaság egyike, napjainkra második legnagyobb gazdaság a világon
- a világ harmadik országa külkereskedelem szempontjából
- a nagy behozatal és a szigetország-jelleg hatása: hatalmas saját működtetésű kereskedelmi flottája van
- a világ egyik legfontosabb pénzügyi központja Tokió (tőzsde)

Amerikai Egyesült Államok

Világ legnagyobb működő tőke exportáló és importáló országa (összes működő tőke állomány 1/4-e ide irányul, ill. működő tőke érdekeltségek 1/4-e amerikai)
„Globális műhely”, munkaerőt is nagy mértékben külföldről importál (tudományos munkatársak 1/4-e nem amerikai)

USA-ban vannak a legnagyobb transznacionális vállalatok központjai. Vállalatai többsége világszinten szervezi a termelést (az összes profit 2/3-a ide kerül vissza)

Nemzeti valutájának szerepe (USD) jóval meghaladja az USA világgazdasági súlyát, tehát árfolyam változásának világgazdasági hatása is van

Világgazdaság működését befolyásoló tőzsdék, bankok

Vezető ágazat a szolgáltatás, és kvaterner szektor. Posztindusztriális, vagy „új gazdaság”(GDP 80%-a szolgáltatásból, foglalkoztatottak 80 %-a a szolgáltatásban)

Növekvő termelékenység motorja a technológiai fejlődés és információs gazdaság, mert bővítik a foglalkoztatást, az pedig növekvő bérszínvonalat biztosít, így nő a fogyasztás. A gazdasági növekedést pedig a növekvő vásárlóerő tartja fenn.

Északi körzet:

Gazdasági szerepköre alapvetően megváltozott: nehézipar visszaszorult (Nagy-tavakhoz = rozsdáövezet).

Kiemelkedő szerephez jutottak a pénzügyi, és -nemzetközi szolgáltatások, csúcstechnológiai ágazatok (elektronika, biotechnológia), kutatást folytató egyetemek.

Az Észak-atlanti partvidéken világ legnagyobb agglomerációja, megapolisza: **Boston, New York, Philadelphia, Baltimore, Washington.**

New York:

- Az elektronika (IBM, ma már Lenovo), szoftverfejlesztés, biotechnológia központja
- ENSZ székhelye
- Világ pénzügyi központja (Wall Street)

Washington: USA szövetségi fővárosa

A Nagy-tavak mentén (Északkelet-Közép) jelentős a nehézipar-kohászat, (Duluth, Detroit, Chicago, Cleveland), autóipar (Detroit), közlekedési csomópont (Chicago)

Közép-Nyugat mezőgazdasága (búza, kukorica termesztése), élelmiszeripara jelentős (St.Louis, Kansas City, Minneapolis).

Déli körzet

Fejlődése a kőolajbányászaton, gyapot,- dohány termesztésén alapszik.

Napjainkban az elektronika, biotechnológiai iparáról(Houston,Austin,Orlando) úrkutatásáról (Houston, Cap Canaveral), és a pénzügyi szolgáltatásairól ismert (Atlanta). Atlanta a repülőgépipar, és Coca-Cola székhelye is.

Kiemelkedő az energiaigényes alumíniumkohászat. Alapja olcsó vízerőművekben termelt energia (Tennessee), kőolaj, földgáz gazdagság.

A kőolaj, földgáz ill. a sófeleségek, foszfát bányászata a vegyipar telepítőtényezője.

Latin-Amerika nyersanyagainak feldolgozása (New Orleans)

Húzóágazat a belföldi és nemzetközi turizmus is (Miami, Orlando)

Nyugati körzet a hadiipari beruházások fő színtere (rakéta, atom, repülőgépipar).

Olcsón termelt elektromos energia (vízerőművekben) - színesfémkohászat

Hatalmas erős területek - fa, cellulóz, papíripar

Los Angeles, San Francisco, San Diego a legnagyobb városok kikötők.

Híres egyetemek (Stanford, Berkley)

Szilícium-völgy (San Francisco és San Juan között)a csúcstechnológiai ágazatok (mikroelektronika, szoftverfejlesztés), pl. HP, Intel, Apple központjai.

Seattle szoftverfejlesztés (Microsoft), repülőgépgyártás (Boeing)

Portland szoftverfejlesztés

Provo és Denver elektronikai és telekommunikációs központok

Hatalmas bevételeket hoz a filmipar Los Angeles (Hollywood) és turizmus is

Latin-amerikai országok gazdasága

Spanyol, portugál gyarmatok, 19. sz. végén függetlenedtek.

20. sz.-tól USA érdekövezete, majd erőterének perifériája.

20. sz közepéig nemzeti ipar hiánya, recesszió, belpolitikai válság.

Tarka népesség: fehérek, indiánok, négerék és azok keverékei

gyarmatosítók utódai- kreolok
Indián-fehér keverék = mesztic
Indián- néger keverék = zambo
Fehér-néger keverék = mulatt

Néesség gyorsan nő- magas a természetes szaporulat! Tengerpartok, fennsíkok sűrűn lakottak

Gazdasági kitörés, **Brazília, Mexikó.**

- 1950-70, importhelyettesítő gazdaságpolitika.
- 1970-80, exportorientált iparfejlesztés, eladósodás.
- 1980-90, gazdasági hanyatlás, belpolitikai válságok, pénzügyi összeomlások.
- 1990-es évtized, működőtőke beáramlása (USA, EU).
- szerkezet átalakulás eredménye, vezető ágazat a szolgáltatás.
- gyorsan fejlődő feldolgozóipar, autógyártás, elektronika.
- Brazília fejlődő világ legnagyobb gépkocsigyártója. Legfejlettebb államában(Minas Gerais) Belo Horizonte, Sao Paulo, Rio de Janeiro közötti területen összpontosul az ipari termelés(vaskohászat, autóipar, elektronika)
- Mexikóban Monterrey, Mexikóváros és az USA befektetéseinek köszönhetően Mexicali jelentős ipari központok (autóipar, elektronika)

Antillákon (Karib térség államai) sok az adóparadicsom.

Latin–Amerika nagy részén **duális gazdasági szerkezet jellemző**

GDP monokultúras mezőgazdaságból is származik pl. „Banánköztársaságok”.

Néhány ország, pl.Venezuela-kőolajat, Chile-érceket(rézérc), Bolívia ónércet értékesít.

Mezőgazdasága: Kiemelkedő a földek koncentrációja, rajta szegény bérlők dolgoznak. Közép-Amerika, Andok indiánközösségeiben talajváltó mezőgazdaság (gumós növények, kukorica,bab)

Sok ültetvény világgpiacra termel(cukornád, banán, kávé, kakaó)

Kuvait, mint egy DNY-ázsiai arab ország

Perzsa(Arab-öböl) menti kis népességű **arab** „olaj-ország”

Magas jövedelmű, alkotmányos monarchia

Gazdaság alapja a kőolaj: , exportjának 90%-a kőolaj, készletek a világkészlet 10%-át adják

Kőolajbevételekből származó jövedelemből: gazdasági szerkezet átalakítására

-Feldolgozóipar fejlesztésére, kőolajfinomítás, műtrágyagyártás

Villamosenergia termelés, sólepárló üzemek

Acélszőgyártás, építőipar

Élelmiszeripar

-Pénzügyi szolgáltatásokra, értékpapírokba, működőtőke-befektetésekbe(kőolajszektorba) az EU, USA, Japán területén. A bevételek 10%-a állam által felügyelt külföldi befektetésekbe irányul, készülve arra az esetre ha elfogy a kőolaj.

-Infrastruktúra fejlesztésre, kikötő, repülőtér, utak építésére

-Fontos segélyezője szegényebb arab államoknak

-jóléti szociális kiadásokra (ingyenes oktatás, egészségügy, jelképes benzin, víz elektromos áram ár)

Oktatás átalakításra szorul, magas az analfabétizmus

Vendégmunkások száma magas

Európai Unió hagyományos iparvidékei

A korai iparosodás folyamán, az EU történelmi iparvidékeinek kialakulásában az energiahordozók (szénmedencék) és nyersanyagok játszottak közre.

Az EU történelmi iparvidékei a Skót-iparvidék, Ék-Anglia, Közép-Anglia, Belgium, Lotaringia, É-Spanyolország, Belgium -, Ruhr-vidék, Szilézia.

Hosszú fejlődés alatt *összetett iparszerkezet*, agglomerációk, népességkoncentrációk alakultak ki a szénmedencékben.

A feketeszen-bányászat szolgált alapjául az energetika, alapanyaggyártás (kohászat, acélgégyártás), nehézgépgyártás, hadiipar, vegyipar kiépülésének.

Az olcsó női munkaerő (családtagok) rendelkezésre állt a textilipar, élelmiszeripar számára. Területükön folyamatosan nőtt a környezeti terhelés (levegő,- talaj,- vízszennyezés).

Az EU egyik legrégebbi, legiparosodottabb területe a németországi *Ruhr-vidék*.

-A területhiány, zsúfoltság, környezetromlás, vízhiány fékezte a gazdaság további fejlődését. A helyi energia és nyersanyagforrás kimerült, minőségileg leromlott, importtal kellett helyettesíteni. Így gazdaságosabbá váltak a kikötők.

-A világgazdaságban egyre kevesebb szénre van szükség:

- A szén veszített pozíciójából a szénhidrogénekkal és atomenergiával szemben (vegyipar, energetika területén)
- Világgazdasági korszakváltás után, csökken az acél iránti kereslet,
- Kohászat műszaki fejlődése miatt,
- Konkurens acéltermelők megjelenése a fejlődő világban
- Konkurens nyersanyagok jelennek meg (műanyag, ötvözetek)

Mindezek következménye gazdasági válság, munkanélküliség fokozódása, elvándorlás

-A régi iparszerkezet átalakításra szorul. Gazdaságtalan gyárak, bányák bezárása Új ipari ágazatokkal munkahelyteremtés (autóipar, elektronika, biotechnológia, környezetvédelmi ipar), munkaerő átképzése, környezet rekultiválása.

Németország nagy tájai, mezőgazdasága

Északi részén **Germán alföld**

Épülő tengerpart határolja, turzásokkal, lagúnákkal, homokdűnével a parton.

Területe morénasíkság tóhátságokkal, a jégkorszaki belföldi jégtakaró építette

Hűvösebb, gyenge termőtalajú északi táján takarmánynövényeket, burgonyát, rozsot termesztnek. Erre épül a tejcélu szarvasmarhatenyésztés.

Melegebb déli táján löszön kialakult jó minőségű talajain (BET, mezőségi) búzát, kukoricát, cukorrépát termesztnek, sertést tenyésztnek.

Középső részén a variszkuszi eredetű **Német-középhegység** található

Sűrű erdők borítják

Földművelést a kontinentális éghajlatú, löszös termékeny talajú medencékben folytatnak

Zöldségeket, gyümölcsöt, cukorrépát termesztnek

A napos déli kiettségű hegyoldalakon szőlőt művelnek

A középhegyvidék és Alpok között a Duna felső folyása mentén helyezkedik el a **Sváb-Bajor-medence**

Alpok gleccsereinek jégkorszak ideji morénája és folyók üledékei építik fel területét
Meleg nyarú szántóin búzát, sörárpát, komlót termesztnek, elsősorban sertést
tenyésztnek

Legdélibb fekvésű tája az **Alpok** keleti vonulata

Kelet-Közép-Európai rendszerváltás

A volt szocialista országok gazdasága alulmarad a piacgazdaságot működtető tőkés országokéval szemben, a Szovjetunió érdekszférája felbomlik.

1989-1990. rendszerváltás megindulása a „vasfüggönyt” lebontásával.

A szocialista típusú gazdasági-társadalmi rendszer megszűnésével:

Demokratikus állam jön létre, kialakul a többpártrendszer, állami és szövetkezeti tulajdon, ill. tervgazdálkodás megszűnik.

. A Varsói Szerződés katonai tömbje felbomlik (1991).

A KGST megszűnik létezni (1991).

A piacgazdaságra való áttérés alapja a privatizáció (állami tulajdonú termelőeszközök magántulajdonba mennek át)

1, Iparban szerkezetváltás

-Elavult technológiájú, veszteséges ágazatok felszámolása (bányászat, kohászat, nehézipar)

-Működőtőke befektetések révén külföldi, vegyes tulajdon dominál,

-Transznacionális vállalatok új zöldmezős beruházásai (elektronika, autóipar)

2, Mezőgazdaságban privatizáció, kisparaszti gazdaságok, gazdasági társaságok alakulnak ki

3, Szolgáltatási szektor gyorsan fejlődik (pénzügyi, üzleti, információs, kereskedelmi)

Piacváltás következik be, legfontosabb kereskedelmi partnerük az Európai Unió tagállamai.

Többségük (Balti államok, Közép-Európa, DK-Európából) csatlakozik 2004 és 2007-ben az EU-hoz

Rendszerváltás társadalmi nehézségei: munkanélküliség

jelentős vagyoni differenciálódás

feketegazdaság

Magyarország népességföldrajza.

A 2011-es népszámlálás adatai alapján Magyarország népességének etnikai megoszlása:

Nemzetiségi megoszlás: 13 hazai nemzetiséget tartunk nyilván

Magyarok: 8 504 492 fő

Nem kívánt válaszolni: 1 398 731 fő

Hazai nemzetiségek

Bolgár: 6 272

Cigány: (romani, beás) 315 583 Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád, Budapest

Görög: 4 642

Horvát: 26 774 Baranya, Bács-Kiskun, Zala, Vas

Lengyel: 7 001

Német: 185 696 Baranya, Tolna, Komárom-Esztergom, Budapest

Örmény: 3 571
Román: 35 641 Békés, Hajdú-Bihar
Ruszin: 3 882
Szerb: 10 038 Bács-Kiskun, Csongrád
Szlovák: 35 208 Békés, Komárom-Esztergom, Budapest, Galga-völgy
Szlovén: 2 820 Vas
Ukrán: 7 396

Egyéb nemzetiségek

Arab: 5 461
Kínai: 6 770
Orosz: 13 337
Vietnami: 3 500
Egyéb: 95 143

Összes lakos: 10 671958 (2011)

Jelenlegi népességszám: 9 937 628 fő (2013).

Terület: 93,030 km²

Népsűrűség: 108 fő/km².

Teljes népességcsökkenés: kb. –15 000 fő/év (2009). **1981. óta fogyunk!**

A népesség csökkenésének az oka elsősorban a magas halálozás, ami a lakosság rossz egészségi állapotának(túlhajszoltság, egészségtelen életmód) ill. előregedésnek a következménye, másrészt a születések alacsony száma(**okai:** nők munkába állása, gyermeknevelés terhei, minőségi lakáshiány, válások magas száma, abortuszok magas száma.) A valós demográfiai csökkenés mintegy 29 ezer fő/év (2009), de a vándorlási egyenleg ezt jelentősen tompítja a maga kb. +13-14 ezres értékével.

Természetes fogyás:

-0.254% (2008)

9.7 születés/1,000 főre (2009)

12.9 halálozás/1,000 főre(2009)

- Hazánk népessége jelenleg **9 937 628 fő** (2013). Egész világon kb.15 millió. Ebből a szomszéd országokban 3 millió magyar él.
- Hazánk népessége csökken(1981 óta). Élveszületések száma csökken és halálozások száma nő.
- Hazánk népessége folyamatosan öregszik, következménye: növekvő szociális kiadások
- Népességszám növelése nemzeti érdek
- Hazánkban 40 év fölött nőtöbbség van. Várható élettartam férfiaknál alacsonyabb (**69,3 ill.77,9év**). Hazánk korfája úrrna, vagy múmia alakú.
- Az egy km²-re jutó népesség száma a népsűrűség
- Hazánk átlagos népsűrűsége **108 fő** négyzetkilométerenként, ez közepes érték Európában
- Sűrűn lakott területek: Budapest és agglomerációja, városok, egykori iparvidékek
- Ritkábbak, a kevésbé fejlett mg-i területek, hegyvidékek
- A több munkaalkalmat ígérő települések vonzzák a lakosságot, a kisebb falvakban előregedés, elnéptelenedés tapasztalható
- Az országban a nemzeti és etnikai kisebbségek aránya :kb. **6,5 %**

- Nemzeti kisebbségeink: *németek*: Baranya, Tolna, Komárom-Esztergom megyék, Budapest és környéke
- *Szlovákok*: Békés, Komárom-Esztergom, Budapest és környéke
- *Horvátok*: Dél-Dunántúl
- *Szerbek*: Bács- Kiskun, Csongrád, Budapest és környéke
- *Szlovének*: Vas
- *Románok*: Békés, Hajdú-Bihar
- Cigány(roma) etnikai kisebbség főleg: Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-SZ.-B., Baranya, Budapest és környéke
- Hazánk teljes egyenjogúságot biztosít a nemzetiségeknek és a kisebbségeknek!

Népesség 2/3-a városlakó és a szolgáltatásban dolgozik

Hazánk településföldrajza

Település, embercsoport lakóhelye és munkahelye

A településhálózatban a települések egymással alá-fölé és mellérendeltségi viszonyban vannak (tanya – falu – város).

A településhálózat kialakulásában történelmi (török hódítás, ipari fejlődés stb.) és földrajzi tényezők (jól védhető hely, folyóvölgyek, termékeny föld stb.) hatottak.

A településeink irányítása az önkormányzatokra épül.

Város olyan csoportos település, amely vonzáskörzetének igényeit is kielégíti (központi funkció), a lakosság elsősorban a szolgáltatásokban dolgozik.

A városaink kialakulásában tájhatárok, folyami átkelőhelyek, királyi és püspöki székhelyek, nyersanyagok és energiahordozók, közlekedési csomópontok, ipar fejlődése játszott szerepet.

Urbanizáció: a városi népesség arányának növekedése és a falvak várossá történő átalakulásának folyamata. Hazánk lakosságának 2/3-a városlakó, városaink száma **328** (2009).

Városaink hierarchiája: főváros, –regionális jelentőségű nagyvárosok, -Megyeszékhelyek,- középvárosaink, -kisvárosok

Budapest körül agglomeráció (településhalmaz) épült ki. Részei a bolygóvárosok, alvótelepülések.

Budapest szerkezete: belső munkahelyöv (city), belső lakóhelyöv, külső munkahelyöv, külső lakóöv.

Falu: településeink többsége. Mára nagy részük átalakult, csökkent a mezőgazdaságban dolgozók köre, többen dolgoznak az iparban, mezőgazdaságban.

Népességszám alapján pl. apró (Dunántúli-dombság)-és óriásfalvakat (Bp-i agglomeráció, Alföld); és *alaprajz* szerint halmaz(Hajdúság, Nyírség Jászság),-utcás(hegyvidék), szabályos (Bp-i agglomeráció, Dél - Alföld) falvakat különíthetünk el.

Aprófalvak, gyenge termőképességű földek falvai, bányászfalvak elnéptelenedéséből

A szórványtelepülések közül a tanya a legtöbb Magyarországon (Duna-Tisza köze, Tiszántúl stb.) szerepük a gazdasági életben

2009-ben, 328 városunk volt! Népesség 2/3-a él itt.(68%)

Megyejogú városaink:

Békéscsaba	Győr	Nagykanizsa	Szeged	Tatabánya
Debrecen	Hódmezővásárhely	Nyíregyháza	Szekszárd	Veszprém
				Zalaegerszeg

Dunaújváros	Kaposvár	Pécs	Székesfehérvár
Eger	Kecskemét	Salgótarján	Szolnok
Érd	Miskolc	Sopron	Szombathely

Magyarország közigazgatási területi beosztásának két fő szintje van. A területi szinten a **19 megye** és a **főváros** (Budapest) található, míg a helyi szinten **3152 város és község** (azaz település).

A két alapvető szinten kívül további két területi szint van, a tervezési-statisztikai régió és a kistérség.

A **7 régió** a megyék és a főváros csoportosításával alakult ki, a **166 kistérség** pedig a megyéken belül, a települések csoportosításával. Budapest önálló kistérséget alkot.

Hazánk NUTS (az EU egységes statisztikai rendszer) rendszere: 1. ország

2. hét régió

3. 19 megye

4. 166 kistérség és a főváros

5. 3152 település

Hazánk közlekedésföldrajza

A jó közlekedéshálózatnak területfejlesztő hatása van, elősegíti a gazdaságos termelést

Kapcsolatot teremt: lakóhely-munkahely között

gazdaság körzetei és ágai között

kontinensek, országok között

Az infrastruktúra legfontosabb része

Közlekedéshálózatunk egyközpontú, sugaras szerkezetű, a peremvidéket a főváros elkerülésével kevés vonal köti össze.

Földrajzi fekvésünk alapján hazánk tranzithelyzetű ország.

Áruszállításban vezető helyen a közút áll, mert „háztól-házig” szállít, hazai kis távolságok kedveznek a gépkocsi szállításnak.

Személyszállításban is vezető helyen a közút áll, különösen rövid távon, falvak és városok között, vasút nélküli térségeket kapcsolja be a forgalomba

Vasúthálózatunk korszerűsítésre szorul (nagy sebességű pályák, kocsi-park, mozdonyok), számolni kell vonalak megszüntetésével is.

Fejlődését elősegítheti még, a kombinált fuvarozás kiterjesztése (konténerek, Ro-La szerelvények) a kisebb fajlagos energia felhasználása és kevésbé környezetszennyező volta.

A nemzetközi és országos fővonalak villamosítottak. (Legforgalmasabb és leggyorsabb fővonalunk: Hegyeshalom-Budapest)

Közúthálózatunk is fejlesztésre szorul, mert nem felel meg a megnövekedett gépkocsi forgalomnak (gyenge burkolat, kis áteresztőképesség, zsúfoltság).

Autópályák hossza nem elegendő, irányuk a főutakkal együtt a vasútvonalakat követi, így új gazdasági kapcsolatok kialakítására kevésbé alkalmasak.

Vízi közlekedés a legolcsóbb, de a leglassúbb szállítási mód. Számottevő forgalom csak a Dunán van.

Vízi közlekedés jelentősége csökkent: hajóparkunk, kikötőink elavultak
hajózható folyóink párhuzamosak (Duna,
Tisza, Bodrog, Hármas-Körös, Sió, helyenként a
Dráva)
ipar kisebb nyersanyagigénye

A Rajna-Majna-Duna víziút új lehetőségeket jelent.

Hazánkban a nagy távolságok megtételére alkalmas költséges légi közlekedés, a rövid belföldi távolságok miatt csak nemzetközi forgalomba gazdaságos(Budapest–Ferihegy)

Magyarország gabonatermelése

Talajaink, éghajlatunk sokoldalú mezőgazdaság alapjai

Termőföld hazánk legértékesebb erőforrása

Az éghajlatunk (nedves kontinentális) és a talajadottságaink (mezőségi, barna erdőtalajok) kedveznek a gabonafélék termesztéséhez.

Mezőgazdaságunk eddigi profilja, gabona-hústermesztés, változtatni kell rajta

Vetésterületünk felén gabonaféléket termesztünk

- kenyérgabonák (búza, rozs)
- takarmánygabonák (kukorica, árpa, zab)

Két legfontosabb gabonanövényünk a búza, és a kukorica termőterületei nagyon hasonlóak

A legjobb mezőségi talajainkat adó alföldi löszhátakon termesztik

- Nagykunság, Bácskai löszhát, Hajdúság, Maros-Körös köze
- Dunántúlon, a Mezőföldön és Kisalföldön

A rozs a homoktalajok jellemző gabonája

- Belső-Somogy, Kiskunság,

A rizs termesztése visszaszorulóban van

- a Tisza középső folyása mentén termesztik

Az árpát a Kisalföldön, Dunántúli dombságon termesztik

- Fő felhasználási területei: állattenyésztés, sörgyártás

Magyarország szőlő és gyümölcsstermesztése

A szőlőtermelés földrajzi feltételei: a hő-és napfényigénye magas; talajadottságai: vulkanikus, lösz és homoktalajon egyaránt megterem. Csapadék igénye mérsékelt.

Társadalmi feltételei: a termelési tapasztalatok, hagyományok(a római korig nyúlik vissza)

- Történelmi borvidékek 18-19.században alakultak ki

- Tokaj-hegyaljai borvidék
- Egri borvidék
- Gyöngyösi borvidék
- Balaton-felvidéki(Badacsony, Csopak)
- Somlói borvidék
- Móri borvidék
- Neszmélyi borvidék

- Szekszárdi borvidék
- Villányi borvidék
- Soproni borvidék

A gyümölcstermesztés ki tudja elégíteni az ország szükségleteit

Kontinentális éghajlaton jellemző gyümölcsfélék, az almafélék és csonthéjasok

A gyümölcsök érése és választéka *szezonális*, mennyisége a változó időjárás miatt *ingadozó*

A legfontosabb gyümölcsök, fő termőterületek, a termőterületek adottságaival:

- Almatermelés: Nyírségben, Zala megyében
- Sárgabarack termelése: Fejér megyében, Duna-Tisza közén
- Őszibarack termelése: Szeged, budai hegyek
- Bogyós gyümölcsök termesztése: Dunakanyar, Ipoly völgye
- Cseresznye, meggy termesztése: Eger-Gyöngyös, Szeged

Hazánk idegenforgalma

Idegenforgalom gazdasági kihatása nagy (mezőgazdaság, ipar, vendéglátás, kereskedelem, közlekedés, bankok, biztosítók érdekeltsége egyaránt jelentős)

Fogyasztás sajátos formája, munkahelyteremtő, a „legjobb export”

Közlekedésföldrajzi helyzetünk kedvez az idegenforgalomnak

-Földrajzi adottságaink:

- Síkvidékek, nemzeti parkok (példákkal)
- Termál és gyógyvízkincsünk (példákkal)
- Balaton
- Vadállomány, horgászvizeink

-Városaink:

- A főváros: Budapest
- Történelmi városaink: Eger, Debrecen, Kecskemét, Pécs, Sopron

-Magyar konyha

-Kulturális, sport rendezvényeink

-Néprajzi emlékeink

-Világörökségeink (példákkal)

Külföldiek elsősorban a szomszédos országokból jönnek

Idegenforgalmunk kihasználására, növelésére folyamatos propagandára és a fogadókészség fejlesztésére van szükség